

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Шевченко М. О. на тему «Оцифрування фондів бібліотек України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, доктора наук із соціальних комунікацій, доцента, професора кафедри цифрових комунікацій та інформаційних досліджень Харківської державної академії культури Кобелєва О. М.

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Активне використання бібліотеками цифрових технологій дає змогу їм значно розширити власне інформаційно-комунікаційне середовище, а також відповідати вимогам суспільства щодо отримання безперешкодного доступу до інформаційних ресурсів. Також варто наголосити на тому, що в Україні останнім часом спостерігається сплеск інтересу до історії та культури нашої держави. Тому важливою місією бібліотек як інститутів національної пам'яті є надання дистанційного доступу до тих документів з власних фондів, які є частиною історико-культурної спадщини країни. Саме оцифруванню, яке дає змогу репрезентувати світу національну документну спадщину, і присвячена дисертаційна робота М. О. Шевченко. Актуальність даної теми дисертаційного дослідження зумовлена також відсутністю в Україні національної програми оцифрування документної спадщини та недостатністю розроблення нормативно-методичної бази цього складного технологічного процесу. На цьому неодноразово акцентує і дисерантка, доводячи важливість упровадження низки реорганізаційних заходів для підвищення ефективності оцифрування документної спадщини бібліотеками України.

2. Обґрунтованість та достовірність наукових результатів, та висновків дисертаційного дослідження було досягнуто коректним застосуванням пізнавальних можливостей низки загальнонаукових підходів та методів наукового пізнання, а також грунтовною науково-теоретичною та емпіричною базою дослідження. Зокрема, проведений контент-аналіз цифрових колекцій низки закордонних та українських бібліотек та анкетування

бібліотек України надали дані про сучасний стан оцифрування документної спадщини, що стало підґрунтям для визначення та обґрунтування основних напрямів удосконалення організаційно-методичних зasad оцифрування в Україні.

3. Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягають у комплексному висвітленні низки зasad оцифрування документів, їх аналізі та наданні рекомендацій щодо подальшого вдосконалення оцифрування документної спадщини та створення єдиної національної цифрової бібліотеки України. Так, у дисертації акцентовано на важливості організаційно-управлінських та нормативно-правових аспектів оцифрування документів, від яких безпосередньо залежить рівень оцифрування фондів бібліотек України. Здобуті в процесі дослідження наукові висновки та надані рекомендації значно збагачують наукове осмислення технології оцифрування, а також є корисними для практичної реалізації в контексті формування цифрових колекцій для репрезентації документної спадщини.

4. Повнота викладеного матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Опубліковані праці, яких нараховується 18 (6 статей та 12 публікацій апробаційного характеру), висвітлюють усі основні наукові результати, які було отримано особисто здобувачкою в процесі здійснення дисертаційного дослідження.

5. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність установленим вимогам щодо оформлення. Структурно дисертація відповідає установленим вимогам та має такі елементи: анотація, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Викладений матеріал повністю відповідає поставленим меті та завданням дисертації.

Вступ розкриває актуальність теми дисертаційного дослідження, визначає його мету, завдання, об'єкт та предмет, роз'яснює використану методологію, обґруntовує наукову новизну та практичне значення одержаних

результатів, наводить внесок здобувачки у розв'язанні заявленої наукової проблеми.

Перший розділ «**Теоретико-методичні засади оцифрування фондів бібліотек**» представляє грунтовний аналіз значної кількості наукових публікацій за темою дисертації. Позитивне враження справляє робота дисертантки з виокремлення шістьох груп публікацій за їх тематикою. Складність об'єкта та предмета дослідження доводить потужний комплекс застосованих дисертанткою наукових підходів та методів наукового пізнання. Значно збагатили дану роботу результати використання соціологічних методів (опитування та анкетування), на основі яких було викладено сучасний стан оцифрування бібліотек України. Завдяки вивченю міжнародних документів та нормативно-правових актів України, положення яких стосуються оцифрування документів, дисертанткою було обґрунтовано необхідність реформування законодавства України з урахуванням норм європейського права.

Другий розділ «**Реалізація проектів оцифрування та створення цифрових колекцій закордонними та українськими бібліотеками**» присвячено вивченю досвіду з оцифрування документної спадщини закордонних бібліотек та бібліотек України. Було подано цікаві приклади проектів з оцифрування, які яскраво демонструють значний рівень реалізації проектів за кордоном. Так, одним із пріоритетів закордонних бібліотек є реалізація корпоративних проектів як у межах держави, так і з установами з інших країн. Досвід бібліотек України навпаки демонструє здебільшого локальність проектів, що пояснюється низкою чинників. Тому вивчення закордонного досвіду та впровадження кращих його зразків в Україні є першочерговим завданням, яке потребує уваги не лише з боку бібліотек, а й інших установ.

Третій розділ «**Стратегії організації оцифрування документної спадщини бібліотеками України**» визначає пріоритетність в оцифруванні деяких типів і видів документів. З огляду на низку об'єктивних причин

запропоновано такі три пріоритетні групи документів для оцифрування: 1) рукописні книги, стародруки, інші цінні та рідкісні книжкові видання, унікальні примірники 2) періодичні видання; 3) аудіовізуальні документи. Розроблені здобувачкою інноваційні моделі організації оцифрування документної спадщини України доводять ґрутовність підходу до здійснення дослідження. Так, для отримання цифрових копій документів кожної із груп цілком логічно запропоновані найбільш доречніші технології. Також обґрунтовано основні напрями вдосконалення організації оцифрування та формування цифрових колекцій бібліотеками України. Серед них дисертантка акцентує на: прийнятті в Україні національної програми оцифрування документної спадщини, визначенні установи-адміністратора для координування оцифрування, залученні позабюджетного фінансування (грантів та краудфандингу), удосконалення законодавства про авторське право з нормативним закріпленням прав бібліотек щодо оцифрування документів, які захищені авторським правом.

Загальні висновки дисертації розкривають авторську концепцію та містять основні наукові результати дослідження та рекомендації щодо вдосконалення організації оцифрування документної спадщини бібліотеками України.

Список використаних джерел містить наукові праці закордонних та українських учених, які безпосередньо або опосередковано розглядають технологію оцифрування документів, що демонструють значний науковий інтерес до проблематики дисертації.

Додатки містять відомості та факти, які були отримані дисертанткою та які стали підґрунттям для наукових результатів та висновків.

Дисертація М. О. Шевченко є такою, що відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про-

присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

6. Відсутність порушення академічної добросовісності. Уважне вивчення тексту дисертаційної роботи не виявило порушень академічної добросовісності дисертанткою. Відсутні елементи фальсифікації та фабрикації результатів дослідження. Звіт перевірки тексту дисертації на унікальність із використанням системи StrikePlagiarism підтверджив відсутність академічного плаґіату.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Не зважаючи на високий рівень здійснення дисертаційного дослідження, варто наголосити на деяких зауваженнях:

- на початку параграфа 3.1 «Критерії пріоритетності оцифрування документів бібліотеками України» було виокремлено дві концепції оцифрування: суцільну (оцифрування всіх документів або переважної більшості) та вибіркову (оцифрування пріоритетних груп документів). Доречним було б більш докладніше розкрити сутність вибіркової концепції, яка має тяжіти до формування певного контексту з логічним поєднанням сукупності ознак: типо-видової, тематичної, хронологічної, топографічної, мовної тощо;
- доцільно було б навести критерії пріоритетності для оцифрування не лише виокремлених трьох пріоритетних груп документів 1) рукописні книги, стародруки, інші цінні та рідкісні книжкові видання, унікальні примірники 2) періодичні видання; 3) аудіовізуальні документи), але й інших названих видань (зокрема, аркушевих, картографічних тощо), оскільки, як правильно було зазначено здобувачкою, що для деяких бібліотек саме ці документи можуть становити пріоритет в оцифруванні;
- розгляд процесу оцифрування фондів бібліотек України в контексті організації та інтенсифікації бібліотечного виробництва, підвищення бібліотечно-інформаційного потенціалу, на наш погляд, надало б дослідженю додаткової наукової та практичної значущості.

8. Загальний висновок. Дисертація М. О. Шевченко на тему «Оцифрування фондів бібліотек України» є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної теми, що має вагоме значення для розвитку бібліотечної теорії та практики в Україні, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа,

Рецензент,
доктор наук із соціальних
комунікацій, доцент,
професор кафедри цифрових
комунікацій та інформаційних
досліджень Харківської державної
академії культури

Олексій КОБЄЛЕВ

